

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

*Актуальні
проблеми
сучасної
філології*

МОВОЗНАВЧІ СТУДІЇ

Збірник наукових праць
Випуск XIV

*Наукові записки
Рівненського державного
гуманітарного університету*

Рівне–2006

ББК 81 Актуальні проблеми сучасної філології. Мовознавчі студії. Збірник наукових праць Рівненського
А 43 державного гуманітарного університету.
4 Вип. 14. – Рівне: РДГУ, 2006. – 100 с.
УДК
811.161.2

Збірник наукових праць містить статті з актуальних проблем мовознавства, системних відношень української мови, лінгвістики тексту, теорії мовної освіти та культури мовлення.

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, викладачів та студентів, учителів.

Редакційна колегія:

Головний редактор **Шульжук Каленик Федорович**,
доктор філологічних наук, професор,
завідувач кафедри української мови
Рівненського державного гуманітарного університету,
Дійсний член Академії наук вищої школи України

Члени редакційної колегії:

1. **Вихованець І.Р.**, член-кореспондент НАН України, доктор філологічних наук, професор, завідувач відділу граматики і фонетики української мови Інституту української мови НАН України (м. Київ).
2. **Гуйванюк Н.В.**, доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри української сучасної мови Чернівецького національного університету ім. Ю.Федьковича.
3. **Загнітко А.П.**, доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри української мови Донецького національного університету.
4. **Іваницька Н.Л.**, доктор філологічних наук, професор кафедри методики лінгвістичних дисциплін Інституту філології і журналістики Вінницького державного педагогічного університету ім. М.Коцюбинського.
5. **Кірілкова Н.В.**, кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови Рівненського державного гуманітарного університету.
6. **Кузьмич О.О.**, кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови Рівненського державного гуманітарного університету.
7. **Поліщук Я.О.**, доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри української літератури Рівненського державного гуманітарного університету.
8. **Степанова О.І.**, кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови Рівненського державного гуманітарного університету.
9. **Тищенко О.В.**, доктор філологічних наук, професор, проректор з наукової роботи Рівненського інституту слов'язнавства Київського славістичного університету.
10. **Шкарбан Т.М.**, кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови Рівненського державного гуманітарного університету.
11. **Шульжук Н.В.**, кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри методики викладання та культури української мови Рівненського державного гуманітарного університету.

Упорядники: Якимчук О.І., Степанова О.І.

Друкується за рішенням вченої ради
Рівненського державного гуманітарного університету
(протокол № 10 від 26 травня 2006 р.)

За точність і грамотність публікацій відповідають автори. Рукописи не рецензуються і не повертаються.
Адреса редакції: 33000, м. Рівне, вул. С. Бандери, 12. Рівненський державний гуманітарний університет.
(вул. Остафова, 31; кафедра української мови)

ISBN 966–72–81–04–9

© Рівненський державний гуманітарний університет, 2006.

компонентом, виділяються найменування військової техніки: *потвора-танк, дракон-літак* (Юрій Клен).

Серед юкстапозитів – назв почуттів та емоційно-психічних станів переважають ті, які пов'язані з негативними переживаннями: *туга-клекіт, клекіт-сум, рана-мука, мука-гра, мука-прокляття, морока-скорбота* (М. Рильський), *жаль-нарікання, турботи-прикроці, життя-страждання, мука-катування* (М. Зеров). Така тенденція пояснюється соціально-психологічними факторами: усе „добре” вважається нормою, а до поганого хочеться привернути увагу, чому сприяють різноманітні нестандартні засоби і форми вираження [6: с. 33].

Меншою кількістю номінацій представлені юкстапозити, що позначають: частини тіла, органи істот: *очі-стріли, іскри-очі, віяло-хвіст* (М. Рильський), *милиця-нога* (Юрій Клен), *серце-крижина* (П. Филипович); елементи ландшафту: *лан-переліг, струмок-водопій* (М. Зеров), *скеля-гора* (Юрій Клен), *дзеркало-ставок* (М. Рильський); різноманітні будівлі, споруди, установи: *будинок-дивогляд, завод-велетень, бабуся-школа* (М. Рильський), *бабуся-хата* (Юрій Клен), *лабіринти-житла* (М. Зеров); часові поняття: *зуба-вічність* (М. Зеров), *провесна-весна, осінь-маляр* (М. Рильський), *мить-хвилина* (Юрій Клен).

Загалом індивідуально-авторські юкстапозити неокласиків створені за мовними моделями з поєднанням семантично сумісних компонентів. В основному вони вживаються для виділення якоїсь ознаки, важливої в певному контексті. Такі номінації є продовженням традицій творення складених слів Т. Шевченком (*журба-туга, туга-нудьга, гора-хвиля, лихо-злидні, щастя-доля*), Лесею Українкою (*туга-журба, туга-жаль, верба-*

матусенька, цвісти-процвітати, світити-палати) [Ілюстрації взято з: 2: 140, 152, 153, 156; 3: 208]. Зрідка у творчості неокласиків зустрічаються складені найменування з несподіваним поєднанням компонентів, напр., *ритм-обід, рима-шпиця*. Порушення норм семантичної сполучуваності призводить до появи експресивних номінативних одиниць.

Подальші дослідження авторських юкстапозитів є перспективним, оскільки дозволить розкрити закономірності їх творення та функціонування в художніх текстах і виявити потенції у сфері узуального словотвору складених найменувань.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вокальчук Г.М. Індивідуально-авторські юкстапозити в українській поезії 20-30-х років ХХ століття // Актуальні проблеми сучасної філології. Мовознавчі студії. Зб. наук. праць Рівненського держ. гуманітарного ун-ту. Вип. 10. – Рівне, 2002. – С. 102-109.
2. Єрмоленко С.Я. Фольклор і літературна мова. – К.: Наук. думка, 1987. – 245 с.
3. Колесник Г.М. Слово крилате, мудре, пристрасне: Лексична синоніміка поетичної мови М.Т. Рильського. – К.: Наук. думка, 1965. – 223 с.
4. Українська мова: Енциклопедія / Редкол.: Русанівський В.М., Тараненко О.О., Зяблюк М.П. та ін. – 2-ге вид., випр. і доп. – К.: Вид-во „Укр. енцикл.” ім. М.П. Бажана, 2004. – 824 с.
5. Шанский Н.М. Очерки по русскому словообразованию. – М., 1968.
6. Шаховский В.И. Эмотивный компонент значения и методы его описания. – Волгоград: Изд-во ВГПИ им. А.С. Серафимовича, 1983. – 96 с.

РЕЗЮМЕ

В статтє рассматриваются индивидуально-авторские сложносоставные слова, функционирующие в творчестве украинских неоклассиков. Анализируются особенности их образования и семантики. Обращается внимание на причины возникновения новообразований и их роль в тексте.

УДК 821.161.2: 801.631.5

Людмила ВОРОБІЙОВА, Ірина ВОРОБІЙОВА

НАЦІОНАЛЬНО-МОВНА КАРТИНА СВІТУ Й ФРАЗЕОЛОГІЯ (на матеріалі української, російської та англійської мов)

Предметом статті є фразеологія як засіб створення національно-мовної картини світу. Матеріалом для дослідження слугувала фразеологія мовних систем,

різних за культурно-історичними характеристиками: української, російської та англійської.

Поняття про картину світу як базисне в теорії

людини досить широко висвітлюється в сучасних філософських, психологічних, мовознавчих і психолінгвістичних працях. Картина світу розглядається як глобальний образ світу, який є результатом всієї духовної активності людини, як „універсальний орієнтир людської діяльності, що визначає загальний перебіг усіх процесів у суспільстві, усе його соціокультурне життя” [5: 27]. Майже в усіх визначеннях картини світу виокремлюється її важлива атрибутивна характеристика – антропоморфність, яка насамперед пов’язується з мовою: „По-перше, у її надрах формується мовна картина світу, один з найбільш глибоких шарів картини світу в людини. По-друге, сама мова виражає та експліцитно представляє інші картини світу людини, які через посередництво спеціальної лексики входять до мови” [5: 11].

В основу сучасних досліджень мовної картини світу (Н. Арутюнова, А. Вежицька, О. Кубрякова, І. Голубовська, Г. Залізняк, Ю. Караулов та ін.) покладено ідеї В. Гумбольдта, О. Потебні про закономірності розвитку мови в тісному зв’язку з „народним життям” і „народною психологією”.

З сучасними категоріями „національного менталітету” та „національної свідомості” певним чином співвідноситься категорія В. Гумбольдта – „дух народу”: кожна мова є інтерпретацією духу народу, вираженням його світоглядних основ. Розрізняючи зовнішню та внутрішню форми мови, В. Гумбольдт під останньою розумів глибинний принцип її породження. Проекцією гумбольдтівського поняття внутрішньої форми мови можна вважати поняття мовної картини світу як „спосіб відбиття реальності у свідомості людини... як інтерпретацію навколишнього світу за національними концептуально-структурними канонами” [9: 156]. У такому контексті аргументованим виглядає паралельне вживання термінів „мовна картина світу” і „національно-мовна картина світу”, останньому ми надаємо перевагу.

Національно-мовна картина світу створюється номінативними, образними, дискурсивними засобами мови. Серед номінативних, окрім лексем, велике семантико-функціональне навантаження мають фразеологізми. У працях, присвячених як фразеології однієї конкретної мови (М. Алефіренко, Ф. Медведєв, В. Телія), так і фразеологічній компаративістиці (Р. Зорівчак, В. Мокієнко, Ю. Солодуб), досить

переконливо показано, що національна своєрідність фразеологічної системи певного народу виявляється передусім у національно-культурній специфіці образного втілення реалій, характерних саме для цієї етнокультури, у відображенні особливостей національної психології.

Фразеологія цінна як пам’ятка народної духовної культури. Саме вона нерідко дає можливість осмислити проблему становлення духовності народу, відтворити особливості національно обумовленого світобачення, риси ментальності, тобто виявити специфіку національно-мовної картини світу.

Таким чином, фразеологічні одиниці можна розглядати як мовні знаки, що об’єктивують національно-культурні особливості образів свідомості представників певної етнолінгвокультури. Саме в цьому й виявляється внутрішня форма фразеологізму, адже, за О. Потебнею, внутрішня форма слова показує, „як уявляється людині її власна думка” [6: 74]. У внутрішній формі фразеологічної одиниці виявляються її етимологія, образ, зумовлений (нерідко) національним досвідом, національною психологією. Відтак, аналіз фразеологізмів дозволяє певним чином розкрити специфіку національно-мовної картини світу

Метою цієї статті є зіставлення (на матеріалі фразеологічних словників) слов’янських (українських і російських) та англійських сталих виразів, пов’язаних з концептом **серце**, а відтак, з вираженням емоційно-духовної сфери людини, що дозволить визначити спільне і відмінне в моделях слов’янської та англосаксонської особистостей. За концепцією А. Вежицької [3], внутрішній світ особистості характеризується співвідношенням, з одного боку, інтелектуального, раціонального, з іншого – емоційного, морального, тобто властивостей серця і душі.

Висока частотність і широка семантика лексеми **серце** в українській і російській мовах обумовила багатство фразеологізмів з опорним компонентом **серце (сердце)**.

В українській і російській національно-мовних картинах світу **серце** пов’язується передусім з вираженням різноманітних емоційних станів людини. Наприклад, у звороті *серце болить* в якості внутрішньої форми використано уявлення про фізичний біль, звідси метафоричний образ й образно-символічне значення фразеологізму: „хто-небудь тяжко переживає з якогось

приводу, уболює за кого-, що-небудь”. Порівн. також: *серце кров'ю обливається (обкипає) – сердце кровью обливается; сердце тьохнуло (кинулось) – сердце дрогнуло; сердце ниє (скімлить) – сердце ноет; сердце здавило (стиснуло) – сердце сжало; сердце не на місці – сердце не на месте; сердце нудиться – сердце томится (изнывает); сердце мохом (остюками) обростає – сердце мохом обросло; сердце не камінь – сердце не камень.*

За допомогою фразеологізмів з опорним компонентом **серце** можна дати психологічну характеристику людини (частіше позитивну). Наприклад: *добре серце* – „лагідний характер”, *живе серце* – „небайдуха, здатна проникатися чужими переживаннями людина”. Така конотація притаманна багатьом фразеологічним еквівалентам: *золоте серце – золотое сердце; серце Данко – сердце Данко; велике серце – большое сердце; кам'яне серце – каменное сердце.*

Фразеологізмами з лексемою **серце** оцінюються емоційно-чуттєві взаємини людей, виражається емоційний вплив однієї людини на іншу (інших): *сколихнути серце* – „схвилювати, зворушити когось”. Пор. також: *розбити серце – разбить сердце; відкрити серце – открыть сердце; завоювати серце – завоевать сердце; полонити серце – пленить сердце.*

Ці й подібні повні фразеологічні еквіваленти яскраво свідчать про спільні риси емоційно-духовної сфери українців і росіян, про близькість їхніх мовних картин світу. В основі внутрішньої форми таких фразеологічних одиниць лежить уявлення про серце як центр життя людини – не лише фізичного, але й психічного, духовного, емоційного. Невипадково, що в багатьох сталих виразах лексеми **серце** і **душа** вільно взаємозаміняються, що позначається й у словникових статтях: *серце (душа) крається (розривається) – сердце (душа) разрывается; з відкритим серцем (душею) – с открытым сердцем (душой); серце (душа) болить (ниє, щемить) – сердце (душа) болит (щемит); серце (душа) горить (палає, пламеніє, палахкотить) – сердце (душа) горит; серце (душа) не на місці – сердце (душа) не на месте; серце (душа) співає – сердце (душа) поет.*

Лексема **душа**, як і **серце**, високочастотна і багатозначна в українській та російській мовах. У фразеологізмах частіше виявляється емоційно-духовна сфера людини, зокрема значення „внутрішній світ людини, світ її почуттів, переживань, настроїв”, тобто те,

що й зближує слова **душа** і **серце**, а відтак, і фразеологізми з ними.

Більшість розглянутих зворотів можна визначити як міжмовні (українсько-російські) фразеологічні еквіваленти: у них збігаються значення, стилістичне забарвлення. Вони слугують яскравою образно-метафоричною характеристикою емоційної вдачі людини, її переживань, почуттів, емоційних станів. Однак ця близькість українських і російських фразеологізмів з опорним компонентом **серце** не виключає глибокої національної специфіки внутрішньої організації стійких виразів.

Так, національно-мовні традиції опосередковано відображаються через наявність синонімів у структурі багатьох українських фразеологізмів: *серце горить (палає, пламеніє, палахкотить та ін.); серце занило (омліло, обімліло, стиснулося, заніміло); серце переболіло (перегоріло, перекипіло); серце повертається (пригортається, хилиться, схиляється, прилягає); серце тремтить (трепече, трепечеться) та ін.* Дієслівні семантико-стилістичні синоніми посилюють символічне значення серця як центру внутрішнього психічного життя людини – динамічного, активного.

На думку багатьох дослідників (О. Потебня, Д. Чижевський, А. Баронін), українська психічна структура більш емоційна і менш раціональна порівняно з російською; для українців особливо характерні емоційність, сентиментальність, чуттєвість і ліризм.

Підтвердження цьому знаходимо в непоодиноких експресивних українських фразеологізмах з компонентом **серце**, що не мають повних еквівалентів у російській мові. Наприклад:

<i>розгодинилося на серці</i>	–	<i>з'явився гарний настрій;</i>
<i>мліти серцем (душею)</i>	–	<i>уболівати за кого-, що-небудь; переживати страх, боятися;</i>
<i>мулька на серці</i>	–	<i>неспокійно, бентежно, невесело;</i>
<i>гірка печія ухотила за серце</i>	–	<i>хто-небудь засмучений, прикро вражений.</i>

Наступні стійкі вирази теж є показовими для української мовної картини світу: емоційність і моральність пов'язуються з релігійністю українців:

<i>мати Бога в серці; мати Христа в душі (серці)</i>	–	<i>бути милосердним, совісним, справедливим;</i>
<i>не мати Бога в серці; не мати Христа в душі (серці)</i>	–	<i>антоніми до попередніх.</i>

Таким чином, проаналізований фразеологічний

матеріал переконливо доводить, наскільки важливим для східнослов'янської мовної картини світу є концепт **серце**.

Англійській мові теж притаманні фразеологізми з опорним компонентом **серце (heart)**. Чи є в них національно-зумовлені особливості? Для з'ясування цього розглянемо їх у зіставленні зі східнослов'янськими (українськими та російськими).

Насамперед слід зазначити, що лексема **heart** є ключовою для меншої кількості фразеологізмів. Окрім того, в англійській мові відсутні фразеологічні варіанти з лексичною парою **серце–душа**. Порівн.:

<i>от всей души</i>	–	<i>from the bottom of one's heart; with all one's heart;</i>
<i>душа ушла в пятки</i>	–	<i>have one's heart in one's mouth.</i>

В українській і російській мовних картинах світу близькість лексем **серце** і **душа** є важливим показником відкритості, спрямованості однієї людини на іншу (інших). Скажімо, фразеологізми „душа навстіж” (укр.), „душа нараспашку” (рос.) мають значення „хто-небудь відвертий, щирий у поводженні з іншими”. Їм відповідає (за словниками) англійське „Carry one's heart upon a sleeve”. Однак метафоричний образ в англійському виразі значно відрізняється від українсько-російського.

В англійських сполуках у всіх випадках використовується **heart**, оскільки в англійській мові немає точного відповідника (в емоційному значенні) для слова **душа**. Якщо для української та російської свідомості ключовим є **серце=душа**, тобто емоційно–духовне, то для англосаксонської, за твердженням А. Вежбицької [3: 46], **mind** (свідоме, раціональне) та **soul** (духовне). Відтак, в основі англійської національно-мовної картини світу лежить протиставлення „матеріального” (body) „інтелектуальному” (mind) і духовному (soul). Британці більше зосереджені на тому, що „знаходиться поза сферою почуттів, духу чи підсвідомого” [3: 384]. Для них типовими є стриманість у вираженні почуттів, розважливість, закритість особистого життя. На думку фахівців з етнопсихології, англійці, порівняно з українцями та росіянами, менш емоційні, більш розсудливі, вони стримано виражають прямо свої почуття. Для них характерним є „механізм гальмування емоцій” [2: 195].

Зіставлення українських і російських, з одного боку, та англійських фразеологізмів, з іншого, показало, що більшість з них відноситься до часткових еквівалентів, які відрізняються характером образності, ступенем прояву

експресії. Наприклад: *на серці похолоне - the blood runs cold; серцем жити – to live in spirit.*

Англійські фразеологізми з опорним компонентом **heart** більш обмежені в семантиці. Вони можуть виражати:

1) відтінки почуттів і психічних станів людини, проте не такі різноманітні, як в українській чи російській мовах:

<i>to be sick at heart</i>	–	<i>коти скребуть на серці, кошки скребут на сердце;</i>
<i>to have one's heart in one's mouth</i>	–	<i>душа в п'яти ховається, душа ушла в пятки;</i>
<i>to lie at sb's heart</i>	–	<i>каменем лежати на серці, лежать камнем на сердце;</i>
<i>a free heart</i>	–	<i>легко на серці, легко на сердце;</i>

2) ставлення людини до інших:

<i>to break sb's heart</i>	–	<i>розбити серце, разбить сердце;</i>
<i>to offer smb one's hand and heart</i>	–	<i>пропонувати руку і серце, делать предложение руки и сердца;</i>
<i>whole-hearted</i>	–	<i>від щирого серця, от всего сердца;</i>

3) характеристики людини:

<i>heart of gold</i>	–	<i>золоте серце, золотое сердце;</i>
<i>heart of flint (stone)</i>	–	<i>кам'яне серце, каменное сердце;</i>
<i>heart-broken</i>	–	<i>з розбитим серцем, с разбитым сердцем.</i>

Це свідчить про те, що для британців **heart (серце)** теж є символом почуттів і переживань. Однак таке метафоричне значення більш обмежено виявляється у фразеологізмах, несе значно менше експресії, ніж в українських і російських відповідниках. Пояснення цьому – у психології британців: вони більш стримані, більш закриті, для них характерні самоконтроль і недемонстративність у вияві емоцій.

Отже, концепт **серце** складає важливий компонент усіх трьох національно-мовних картин світу: української, російської та англійської, що виявляється у фразеологізмах з опорним словом **серце / сердце / heart**. Стійкі вирази, співвідносні за значенням, узуальними характеристиками, суттєво відрізняються образною основою, емоційно-експресивними ознаками: вони відбивають властиве кожному народові світобачення, своєрідність психічної структури особистості (української, російської, англосаксонської). Самий же факт існування етнокультурних фразеологічних паралелей свідчить про те, що ядро мовних картин світу і відповідно фразеологічних систем мов у цілому

збігається, що пояснюється єдністю мовного всесвіту. У близькоспоріднених мовах ця близькість більша, проте й тут не можна говорити про ідентичність мовних картин світу. Важливим компонентом кожної мовної системи є одиниці (зокрема, фразеологічні) з національно-культурною семантикою та образною конотацією.

ЛІТЕРАТУРА

1. Англо-русский фразеологический словарь / Сост. А.В.Кунин: В 2-х т. – М.: Сов. энциклопедия, 1967.
2. Баронин А.С. Этническая психология. – К.: Тандем, 2000.
3. Вежицкая А. Язык, культура, познание: Пер. с англ. – М.: Русские словари, 1996.
4. Гумбольдт В. Язык и философия культуры. – М.:

Прогресс, 1985.

5. Постовалова В.И. Картина мира в жизнедеятельности человека // Роль человеческого фактора в языке. Язык и картина мира. – М.: Наука, 1988.– С. 8-44.
6. Потебня А.А. Мысль и язык. – К.: СИНТО, 1993.
7. Фразеологический словарь русского языка / Под ред. А.И. Молоткова. – М.: Сов. энциклопедия, 1967.
8. Фразеологічний словник української мови / Уклад.: В.М. Білоноженко та ін. – К.: Акант, 2003.
9. Штерн І.Б. Вибрані топіки та лексикон сучасної лінгвістики. Енциклопедичний словник. – К.: АртЕк, 1998.
10. The Penguin English Dictionary. Consultant Editor Robert Allen. Penguin Books, 2001.

SUMMARY

The article is devoted to the comparative analysis of Ukrainian, Russian and English idioms. Common and specific in semantics, figurativeness, and stylistics of idioms of different languages are being investigated in the article.

УДК 811. 162.1'373.7:159.923

Галина КРАЙЧИНСЬКА

ЕТНОКУЛЬТУРНА ОСНОВА ПОЛЬСЬКИХ ТА УКРАЇНСЬКИХ НУМІЗМАТИЧНИХ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ

Опис походження фразеологізмів у слов'янському мовознавстві неодноразово ставали об'єктом аналізу багатьох дослідників. Так, дослідженню історичного та етимологічного аспектів усталених виразів присвятили свої наукові розробки Л. Скрипник, Л. Коломієць, М. Копиленко, М. Шанський, С. Бомба та ін. Цінна інформація про етимологію слів та усталених виразів міститься в працях М. Номиса, В. Даля, А. Ковалю, В. Коптилова, А. Івченка, В. Копалінського, Ю. Кшижановського в різного роду лексикографічних джерелах. Чимало своїх наукових розвідок присвятив опису виникнення фразеологізмів відомий дослідник слов'янської фразеології В. Мокієнко. З'ясування ж етимологічної основи польських ФО з компонентами – назвами грошових одиниць (далі НФО), опис їхньої національної специфіки ще не були предметом спеціального вивчення у слов'янському мовознавстві. Тому метою нашого дослідження є виявлення, систематизація та опис особливостей семантики польських та українських НФО, що мають етнокультурну основу.

НФО *kto nie ma pieniędzy, niechże skóry nadstawi* „значення грошей у житті людей”, до компонентного

складу якої входить загальна назва грошових одиниць *pieniądze*, відображає конкретний історичний факт, що „може трактуватися як документ життя більш або менш віддалених епох” [2: 30]. НФО відображає певний історичний період, зрозуміння її значення вимагає історичної довідки. У всі часи кримінальному праву приділялася велика увага, про що свідчать і джерелознавчі документи Київської Русі та Запорізької Січі. За провини та скоєння злочинів, наприклад, убивство людини, дезертирство із Запорізького війська та інші провини, присуджувалися тілесні покарання: биття киями або батогами, смертна кара. Вироку можна було уникнути, заплативши від п'яти до вісімдесяти гривень. У НФО *kto nie ma pieniędzy, niechże skóry nadstawi* відображені елементи колишньої правової системи: існування тілесних покарань. Шляхом введення до складу НФО частки *niechże* інтенсифікується експресивність НФО. Образніше це поняття передається старим варіантом цієї НФО, до складу якої входить застаріла лексема *groszy*: *kto nie ma groszy i miedzi, niech płaci tym, na czym siedzi*. Для пом'якшення висловлення в НФО використано евфемічне словосполучення *tym, na czym siedzi*.

ЗМІСТ

Розділ I. Граматична будова. Проблема синтаксису	3
Шульжук К.Ф. Внутрішня структура предикативних компонентів складного речення	3
Шкарбан Т.М. Порядок розміщення частин і компонентів у складних конструкціях з однорідною супідрядністю	6
Шульжук Н.В. Неповні речення в структурі діалогічної єдності.....	9
Щербачук Н.П. Особливості функціонування комунікативних типів простого речення в діалогічному мовленні	12
Кузьмич О.О., Остапчук Ю.В. Причинові структури як вияв екзистенційного світобачення.....	17
Парфенюк Л.А. Імплицитність та редукція як синтаксичні засоби виразності в прозових творах (на матеріалі малих прозових форм кінця ХХ – початку ХХІ ст.).....	19
Ричагівська Ю.Є. Синтаксичний повтор та парцеляція як актуалізатори внутрішньо реченнєвої інформації.....	22
Розділ II. Актуальні проблеми морфології та словотвору	26
Мединська Н.М. Тривалентні дієслова багатократно-дистрибутивної і розподільної дії з подвійними префіксами	26
Пасічник І.А. Відприкметникова морфологічна вербалізація.....	30
Розділ III. Системні відношення в лексиці та фразеології.....	34
Павлова О.І. Синонімія в термінології та її особливості	34
Степанова О.І. Метафора як показник ідіостилію художнього мовлення.....	40
Вокальчук Г.М., Мамчич Т.І. Частотний аналіз авторських лексичних новотворів у поетичному словнику „Молодої Музи”	44
Адах Н.А. Словник авторських лексичних новотворів у поезії Василя Барки	47
Гаврилюк Н.В. Юкстапозити у творчому доробку неокласиків	50
Воробйова Л.М., Воробйова І.А. Національна мовна картина світу й фразеологія (на матеріалі української, російської та англійської мов)	53
Крайчинська Г.В. Етнокультурна основа польських та українських нумізматичних фразеологізмів	57
Крижанська О.М. З історії кольорів	62
Кірілкова Н.В. Фольклорні традиції в „Синіх етюдах” М Хвильового	65
Мандрик Н.В. Роль церковнослов’янської мови в процесі формування української літературної мови	69
Голоюх Л.В. Лексеми з національною конотацією в історичній прозі Р. Іваничука.....	73
Розділ IV. Актуальні питання лінгвістики тексту.....	79
Войцешук Л.А. Дискурс, мовленнєвий жанр та мовленнєвий акт як категорія організації мовного коду в комунікації	79
Науменко Н.В. Абетковий вірш в українській поезії	81
Тищенко О.В. Вербальні формули побажань в ритуальному тексті: семантика і прагматика	84
Розділ V. Проблеми мовної освіти та культури мовлення.....	92
Лещенко Г.П. Соціокультурна компетенція як складова комунікативної україномовної компетенції школярів	92
Олексієвець Л.С. Сучасне ділове листування	95

Наукове видання
Актуальні проблеми сучасної філології
Мовознавчі студії
Збірник наукових праць
Випуск XIV

Упорядкування
та наукове редагування
Якимчук О.І.
Степанова О.І.

Технічний редактор
Литвак А.М.

Здано до набору 20 листопада 2006.
Підписано до друку 13 грудня 2006.
Формат 70x100¹/₁₆.
Папір офсетний.
Друк на ризографі.
Гарнітура Times New Roman Cug.
Умовн. друк. арк. 10,2.
Обл.-вид. арк. 9,2.
Тираж 100 прим.
Зам. .

Видавничі роботи: обчислювальний центр РДГУ
33000, м.Рівне, вул. С.Бандери, 12.
Рівненський державний гуманітарний університет.
(м.Рівне, вул. Остафова, 31; кафедра української мови)